GARANTAREA LIBERTĂȚII DE OPINIE ŞI DE EXPRIMARE. EXPLICAȚII CU PRIVIRE LA STANDARDELE INTERNAȚIONALE ŞI PRACTICILE EUROPENE RELEVANTE

GUARANTEEING FREEDOM OF OPINION AND EXPRESSION. EXPLANATIONS ON INTERNATIONAL STANDARDS AND RELEVANT EUROPEAN PRACTICES

GUCEAC Ion,
academician, prof. univ., USM

CZU: 342.727:341.231.14

Summary

This study refers to freedom of opinion and expression as one of the noblest fundamental human rights. The crucial importance of this right for the development of the individual's personality, dignity and self-affirmation is argued. Based on the provisions of international law, some aspects of freedom of opinion and expression are identified. The content of the right to freedom of expression is described, including the conditions for restricting it. Finally, some recommendations are formulated regarding the harmonization of the national legislation of the Republic of Moldova in accordance with the international standards as one of the conditions for the entry of our state in the civilized world community.

Keywords: *social communication, freedom of opinion and expression, good governance, restriction, right of access to information, media, harmonization of legislation.*

** Studiu realizat în baza Proiectului „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului" (20.80009.1606.15), în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare", Facultatea de Drept, USM.*

Prin natura lor, oamenii sunt creaturi sociale şi au la fel de mare nevoie de a comunica cu semenii, la fel cum au nevoie de hrană, apă, locuinţă şi alte condiţii elementare de viaţă. Comunicarea socială este necesară oricărui individ pentru formarea şi dezvoltarea imaginei de sine, pentru îndeplinirea îndatoririlor sociale, pentru a construe relaţii cu alţii, pentru a face schimb de informaţii, pentru a-i influenţa pe ceilalţi etc. Este raţiunea pentru care a fost consacrat dreptul la libertatea de opinie şi de exprimare, care exprimă capacitatea individului de a-şi exprima opiniile, de a respinge viziunile politice promovate de alţii, de a adresa critici oponenţilor, fără teama de a fi persecutat şi supus unor măsuri de constrângere. Într-o ordine de stat liberal-democratică, acest drept este calificat ca un "drept constitutiv", întrucât "abia prin acest drept devin posibile disputele intelectuale, confruntarea părerilor", acesta fiind "elementul vital al acestei ordini de stat".[16, p. 217]

Nu întâmplător, acest drept este considerat ca "unul din fundamentele esenţiale ale unei societăţi democratice, una din condiţiile primordial ale progresului ei",[12,

p. 103-127; 1, p. 729] ori ”unul dintre cele mai nobile drepturi ale omului” şi ”baza oricărei libertăţi”.[16, p. 217]

Constituţia Republicii Moldova (art. 32)[4] garantează oricărui cetăţean ”libertatea gândirii, a opiniei, precum şi libertatea exprimării. Utilizând noţiunea ”cetăţean” şi aplicând termenul ”oricare”, constituantul a inclus cetăţenii statului nostru în sistemul dreptului internaţional al drepturilor omului. Această caracteristică creează o legitimitate flexibilă pentru accederea cetăţenilor Republicii Moldova în spaţiul informational mondial. Un alt argument în sprijinul acestei ipoteze rezidă în aceiaşi Constituţie (art. 4), în conformitate cu care dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. În cazul unor neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte şi legile ei interne, prioritate vor avea reglementările internaţionale.

Pentru orice individ, libertatea opiniei şi a exprimării are o importanţă crucială pentru dezvoltarea personalităţii, demnităţii şi autoafirmării acestuia. Nu întâmplător Curtea Europeană a drepturilor Omului (CEDO) întotdeauna a scos în evidenţă importanţa crucială a libertăţii de exprimare, ca una dintre condiţiile prealabile ale unei bune funcţionări a democraţiei.[3]

La nivel naţional, libertatea opiniei şi a exprimării serveşte ca şi precondiţie necesară pentru buna guvernare şi dezvoltarea socio-economică a ţării. În primul rând, graţie acestei libertăţi puterea publică este preluată de persoane informate şi oneste. Discuţiile fără niciun obstacol între diferite partide politice, mai ales ăn perioada campaniilor electorale, face posibil să fie identificate punctele tari şi punctele slabe ale acestora, ceea ce oferă alegătorilor şansa unei alegeri corecte. În al doilea rând, libertatea opiniei şi a exprimării permite cetăţenilor să comunice autorităţilor despe preocupările lor. Atunci când oamenii au posibilitatea să-şi expună fără frică nevoile sale, autorităţile publice vor fi în stare să reacţioneze în mod adecvat la aceste preocupări. În al treilea rând, libertatea opiniei şi a exprimării asigură o analiză aprofundată a tuturor propunerilor privitor la noua legislaţie sau programe guvernamentale. Dezbaterile publice creează un fel de piaţă a ideilor, din care politicienii caătează cele mai bune oferte de proiecte sociale. În cele din urmă, datorită libertăţii de exprimare, jurnaliştii, activiştii civici, militanţii pentru drepturile omului, au posibilitatea să atragă atenţia asupra problemelor arzătoare legate de acest domeniu, impunând guvernul să întreprindă măsuri necesare.

În virtutea acestor circumstanţe, comunitatea internaţională a ajuns să recunoască libertatea opiniei şi a exprimării în calitate de drept fundamental al omului. Chiar în cadrul primei sesiuni a Adunării generale a Organizaţiei Naţiunilor Unite (ONU) din 1946, a fost adoptată Rezoluţia 59 (I), în conformitate cu care libertatea de informare este un drept fundamental al omului şi piatra de temelie a tuturor libertăţilor, realizării căruia este dedicată activitatea ONU.[14]

După cum este ştiut, principalul instrument internaţional care alimentează drepturile şi libertăţilor omului, inclusiv libertatea opiniei şi a exprimării este Declaraţia Universală a Drepturilor Omului.[7] Această Declaraţie pentru prima dată a proclamat libertatea opiniei şi a exprimării în forma care, ulterior, a obţinut cea mai largă recunoaştere. Articolul 19 din Declaraţie stipulează că „Orice om are dreptul la libertatea opiniilor si exprimarii; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum şi libertatea de a căuta, de a primi şi de a răspândi informaţii şi idei prin orice mijloace şi independent de frontierele de stat".

În articolul 19 din Pactul International cu privire la drepturile civile şi politice[11] se conţine un text mai detaliat al acestei libertăţi:

„1. Nimeni nu trebuie să aibă ceva de suferit din pricina opiniilor sale.

2. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi şi de a răspândi informaţii şi idei de orice fel, fără a se ţine seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.

3. Exercitarea acestor libertăţi comportă îndatoriri şi răspunderi speciale. În consecinţă, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege şi care sunt necesare:

a) respectării drepturilor sau reputaţiei altora;

b) aparării securităţii naţionale, ordinii publice, sănătăţii sau moralităţii publice".

Pornind de la conţinutul articolului 19 din Pact, putem constata că libertatea opiniei şi a exprimării include câteva aspecte principale:

1. "Orice persoană are dreptul ...". Dreptul la libertatea opiniei şi a exprimării se aplică în raport cu orice persoană; nu sunt permise niciun fel de îngrădiri în virtutea nivelului de educaţie, rasă, sex, limbă, religie, preferinţele politice, origine socială, proprietate sau orice alt statut social.

2. "...a căuta, de a primi şi de a răspândi ...". Dreptul de a "răspândi informaţii şi idei" este aspectul cel mai evident. Acesta este dreptul de a spune altora ceea ce ştii sau crezi. În acelaşi timp, libertatea opiniei şi a exprimării urmăreşte un scop mai larg - de a avea acces la cea mai largă gamă de idei şi opinii aparţinând altora. Din acest motiv ea şi include dreptul "de a căuta şi de a primi informaţii". Acest drept include, de asemenea, accesul la datele deţinute de autorităţile publice.

3. „...informaţii şi idei...". Este important să reţinem, că dreptul la libertatea opiniei şi a exprimării se extinde nu doar asupra informaţiilor şi ideilor, care, în general, sunt considerate utile sau corecte, dar, de asemenea, şi asupra oricăror altor fapte sau convingeri care pot fi transmise altor persoane. Faptul că o anumită ideie, poate să nu-i placă cuiva sau este considerată a fi eronată, nu poate justifica refuzul în exprimarea acestei opinii. Această afirmaţie se bazează şi pe jurisprudenţa tribunalelor internaţionale, în special pe experienţa Comitetului ONU pentru drepturile omului.

4. "...fără a se ţine seama de frontiere...". Statul ar trebui să permită cetăţenilor săi "să căute, să primească şi să răspândească informaţii", atât în interiorul cât şi în afara sa.

5. "...orice alt mijloc...". Cetăţenii ar trebui să aibă dreptul de a-şi exprima punctele de vedere prin orice mijloace, atât tradiţionale cât şi celor mai moderne, care includ ziare, reviste, cărţi, radio, tv, Internet, opere de artă, întruniri publice, etc.

Totodată este important să înţelegem că statul este dator nu pur şi simplu să se abţină de la intervenţii nejustificate în realizarea acestui drept, dar şi să întreprindă măsuri concrete pentru a elimina eventualele obstacole din calea libertăţii opiniei şi a exprimării.

Republica Moldova este semnatară a Convenţiei Europene pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale.[5] În conformitate cu Convenţia (art. 10), orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie şi libertatea de a primi sau de a comunica informaţii ori idei fără amestecul autorităţilor publice şi fără a ţine seama de frontiere.

CEDO a subliniat că dispoziţiile cuprinse în articolul 10 din Convenţie garantează libertatea de exprimare oricărei persoane, fără nicio distincţie ce ar ţine de natura scopului în vederea căruia libertatea respectivă se exercită, sau de rolul pe care-l are în viaţa socială persoana care face uz de această libertate.[2]

În principiu, dreptul la exprimare protejează împotriva interferenţelor statului în orice acţiuni care presupun schimbul de informaţii sau idei între oameni. Cu toate acestea, recunoscând libertatea de exprimare în calitate de drept, omenirea de asemenea, a recunoscut că acesta nu este absolut. Anumite interese private sau publice pot justifica acţiunile statului, care interferează acest drept şi îl limitează. Exercitarea acestei libertăţi poate fi supusă unor formalităţi, condiţii, restrângeri sau sancţiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea naţională, integritatea teritorială sau siguranţa publică, apărarea ordinii şi prevenirea infracţiunilor, protecţia sănătăţii, a moralei, a reputaţiei sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informaţiilor confidenţiale sau pentru a garanta autoritatea şi imparţialitatea puterii judecătoreşti.

Prin urmare, întrebarea cheie este când şi în ce condiţii, dreptul internaţional permite statelor să impună astfel de restricţii. Deoarece ingerinţă în libertatea de exprimare este calificată ca o acţiune foarte gravă, ea poate fi permisă doar în cazuri bine definite.

Astfel, libertatea de exprimare este recunoscută ca regulă generală, iar restrângerea ei nu este altceva decât o excepţie. Restricţiile privind libertatea de exprimare admise nu ar trebui să afecteze însăşi existenţa dreptului în sine. La examinarea acestui subiect este foarte important modul de evaluare a legalităţii restrângerilor libertăţii de exprimare, prevăzut în Pactul internaţional cu privire la drepturile politice (art. 19). Astfel, exercitarea libertăţilor prevăzute în prezentul articol com-

portă obligaţii şi răspunderi speciale. În consecinţă, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege şi care sunt necesare:

a) respectării drepturilor sau reputaţiei altora;

b) apărării securităţii naţionale, ordinii publice, sănătăţii sau moralităţii publice.

După cum vedem, aceste dispoziţii presupun că:

- interferenţa statului trebuie să fie prevăzute de legislaţie;

- restrângerea impusă în conformitate cu legea, trebuie să atingă sau să urmărească scopul, recunoscut legal, conform dreptului internaţional;

- restricţia trebuie să fie necesară pentru protecţia sau atingerea acestui scop legal.

Instanţele internaţionale interpretează cuvântul ”necesar” ca impunerea unei serii de condiţii pe care legea sau practicile care restrâng libertatea de exprimare şi a identificat anumite criterii, printre care:

- Statul acţionează nu pentru că îi este atât de profitabil, dar pentru că îndeplineşte nevoile cotidiene ale societăţii.

- În cazul în care există o alternativă, care asigură atingerea aceluiaşi obiectiv pe o cale mai puţin interferentă în realizarea acestui drept, măsura identificată nu este ”necesară”.

- Măsura aplicată trebuie, dacă este posibil, să limiteze la minimum libertatea de exprimare, să n-o limiteze cu discriminare sau prea larg, şi să interzică doar ceea ce cauzează un rău real, fără a interzice ceea ce este exprimat în conformitate cu legea.

- Rezultatul intervenţiei trebuie să fie proporţional cu scopul - adică dauna adusă libertăţii de exprimare nu poate depăşi beneficiul intereselor protejate.

- Atunci când instanţele aplică restrângerea, instanţele şi alte instituţii trebuie să ia în considerare toate circumstanţele prezente în momentul impunerii restricţiilor. De exemplu, restrângerea în interesele securităţii naţionale, justificată în timpul războiului, va pierde legitimitatea în timp de pace.

La rândul său şi Parlamentul European recunoaşte că libertatea de exprimare poate face obiectul unor restricţii, cu condiţia ca acestea să fie prevăzute de lege, să urmărească un scop legitim şi să fie necesare într-o societate democratică, printre altele, pentru a proteja reputaţia şi drepturile celorlalţi. În acelaşi timp Parlamentul European îşi exprimă îngrijorarea faţă de efectele negative şi descurajante pe care dispoziţiile de drept penal privind defăimarea le pot avea asupra dreptului la libertatea de exprimare, asupra libertăţii presei şi a dezbaterilor publice. Statele membre sunt invitate să se abţină de la orice utilizare abuzivă a legislaţiei penale privind defăimarea, prin găsirea unui echilibru just între dreptul la libertatea de exprimare şi dreptul la respectarea vieţii private şi de familie, inclusiv a reputaţiei, asigurând în acelaşi timp dreptul la căi de atac efective şi evitând penalităţile şi sancţiunile excesiv de severe şi disproporţionate, în conformitate cu criteriile stabilite de CEDO.[15]

După cum se ştie, dreptul de acces la informaţii este o componentă esenţială a dreptului la libertatea opiniei şi de exprimare. Atunci când a fost adoptat Pactul cu privire la drepturile civile şi politice, consacrarea acestei libertăţi a fost condiţionată, în primul rând, de necesitatea de a proteja persoana de pedepse nu numai pentru difuzarea informaţiei, dar, de asemenea, de sancţiuni pentru faptul că a dobândit această informaţie din anumite surse.

Începând cu anul 1966 şi până în prezent, dreptul de acces la informaţie a continuat să evolueze şi a devenit clar că acest drept are şi un alt aspect - obligaţia statului să o furnizeze. Fără o consacrare fundamentală a acestei îndatoriri, libertatea de exprimare se transformă într-un fel de ”răspândire a zvonurilor”.

În decembrie 2004, raportorul special al ONU pe libertatea opiniei şi a exprimării, reprezentantul OSCE, raportorul special al Organizaţiei statelor americane privind libertatea mass-media, au emis o declaraţie comună, care include următoarea constatare: ”dreptul de acces la informaţiile deţinute de autorităţile publice este un drept fundamental al omului, care ar trebui să fie pus în aplicare la nivel naţional prin legislaţia bazată pe principiul deschiderii la maximum a informaţiei, stabilind o dispoziţie în sensul că toate informaţiile sunt accesibile, cu excepţia unei categorii limitate, care este restricţionată în mod rezonabil”.[1]

În anul 2002, Comitetul Miniştrilor a Consiliului Europei a adoptat Recomandarea privind accesul la documente oficiale care a stabilit că statele membre vor trebui să garanteze oricărei persoane dreptul de acces, la solicitarea sa, la documentele publice deţinute de autorităţile publice fără nici o discriminare, inclusiv cea fondată pe originea naţională. Totuşi, statele membre vor fi în drept să limiteze dreptul de acces la documentele publice. Aceste limitări însă trebuie să fie stabilite expres prin lege, să fie necesare într-o societate democratică şi proporţionale cu scopul de a proteja: securitate naţională, apărare şi relaţii internaţionale; ordinea publică; prevenirea, cercetarea şi judecarea activităţilor criminale; dreptul la viaţă privată şi alte interese private legitime; interese comerciale şi alte interese economice, fie ele de gen privat sau public; egalitatea părţilor în cadrul unui process juridic; mediul înconjurător; inspecţie, control şi supraveghere de autorităţi publice; politicele de stat cu privire la ratele economice, financiare şi de schimb; confidenţialitatea dezbaterilor în cadrul sau între autorităţile publice în timpul elaborării interne ale chestiunii respective.[13] În acelaşi timp statele membre au fost obligate să ia măsurile necesare pentru: informarea publicului asupra dreptului acestuia de acces la documentele publice şi asupra modalităţilor de exercitare a acestuia; să se asigure că agenţii lor publici au pregătirea necesară în ce priveşte îndatoririle şi obligaţiile ce decurg din punerea în aplicare a acestui drept; să se asigure că acest drept poate fi exercitat. Ulterior, în conformitate cu această Recomandare, a fost adoptată Convenţia Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale (*Convenţia de* la *Tromsø*)[6] apreciată drept primul instrument juridic internaţional obligatoriu care recunoaşte un drept general de acces la documentele oficiale deţinute de autorităţile publice. Statele semnatare

sunt obligate să garanteze dreptul oricărei persoane, fără a o discrimina sub vreun motiv, de a beneficia de acces la documentele oficiale deţinute de autorităţile publice, la solicitare. Orice stat, parte la Convenţie poate limita dreptul de acces la documente oficiale. Aceste limitări trebuie să fie stipulate cu exactitate în legislaţie, să fie necesare într-o societate democratică, şi să fie proporţionale cu obiectivul de protejare a: securităţii naţionale, apărării şi relaţiilor internaţionale; siguranţei publice; activităţilor de prevenire, investigare şi urmărire a acţiunilor criminale; anchetei disciplinare; inspecţiei, controlului şi supravegherii de către autorităţile publice; intimităţii şi altor interese private legitime; intereselor comerciale şi altor interese economice; politicilor economice, monetare şi de schimb valutar ale statului; egalităţii părţilor în proceduri judiciare şi administrării eficiente a justiţiei; deliberărilor în cadrul sau între autorităţile publice privind examinarea unui caz.

În Rezoluţia Parlamentului European din 3 mai 2018 referitoare la pluralismul şi libertatea mass-mediei în Uniunea Europeană se menţionează că libertatea, pluralismul şi independenţa mass-mediei reprezintă componente esenţiale ale dreptului la libertatea de exprimare, iar mass-media are un rol esenţial în societatea democratică, acţionând în calitate de „câine de pază" public, contribuind în acelaşi timp la informarea şi capacitarea cetăţenilor, ajutându-i să înţeleagă mai bine peisajul politic şi social actual, şi stimulând participarea lor conştientă la viaţa democratică.[15] Statele membre au fost invitate să ia măsurile necesare, inclusiv să asigure finanţare publică adecvată, pentru a proteja şi a promova un peisaj mediatic pluralist, independent şi liber, în serviciul societăţii democratice, inclusiv independenţa şi sustenabilitatea serviciilor media publice şi a celor comunitare şi participative, care sunt elemente esenţiale pentru garantarea dreptului fundamental la libertatea de exprimare şi de informare.

Evenimentele care au urmat după adoptarea acestei Rezoluţii au demonstrat că lucrurile în acest domeniu sunt departe de a fi ideale. Astfel, în 2019, Europa a devenit un camp de luptă tensionat şi adesea periculos pentru libertatea presei şi libertatea de exprimare. Platforma Consiliului Europei pentru promovarea protecţiei jurnalismului şi a siguranţei jurnaliştilor a înregistrat 142 de ameninţări grave la adresa libertăţii mass-medieiinclusiv 33 de atacuri fizice asupra jurnaliştilor, 17 cazuri noi de detenţie şi detenţie, 43 de cazuri de hărţuire şi intimidare şi două cazuri noi de impunitate pentru omor.[17] Este semnalat şi faptul referitor la controlul politic asupra informaţiilor, care a devenit mai rigid şi mai sofisticat, datorită aflării mijloacelor mass-media în proprietatea de stat sau a oligarhilor, supravegherii intruzive şi atacurilor cibernetice specifice, închiderii celor mai importante agenţii de ştiri şi portaluri de reţea, precum şi hărţuirii judiciare a jurnaliştilor şi a altor reprezentanţi ai mijloacelor mass-media.

În ansamblu, aceste alerte deranjante mărturisesc despre o tendinţă crescândă de intimidare în încercarea de a aduce jurnaliştii la tăcere, ceea ce obligă statele membre a Uniunii Europene să întreprindă măsuri urgente pentru a sprijini rolul esenţial al unei prese libere în societăţile democratice.

În acest context, Paralmentul European invită statele membre să realizeze o evaluare independentă a legislaţiei şi practicilor lor relevante, pentru a proteja libertatea de exprimare şi pluralismul mass-mediei. La fel, statele membre sunt chemate să creeze şi să menţină, în drept şi în fapt, un mediu de siguranţă şi securitate pentru jurnalişti şi pentru alţi actori din domeniul mediatic, inclusiv pentru jurnaliştii străini care îşi desfăşoară activităţile jurnalistice în statele membre, care să le permită să îşi desfăşoare activitatea în condiţii de independenţă deplină şi fără interferenţe nejustificate – cum ar fi ameninţarea cu violenţa, hărţuirea, presiunea financiară, economică şi politică, presiunea de a face publice surse şi materiale confidenţiale şi supravegherea direcţionată; subliniază necesitatea ca statele membre să garanteze căi de atac efective, în ceea ce priveşte actele menţionate mai sus, pentru jurnaliştii a căror libertate de a munci a fost ameninţată, cu scopul de a evita autocenzura ...[15]

Constituţia Republicii Moldova (art. 34) consacră că ”dreptul persoanei de a avea acces la orice informaţie de interes public nu poate fi îngrădit”. Legea privind accesul la informaţie stabileşte principiile politicii statului în domeniul accesului la informaţiile oficiale. [10] Astfel, oricine are dreptul de a căuta, de a primi şi de a face cunoscute informaţiile oficiale. Exercitarea acestor drepturi poate fi supusă unor restricţii pentru motive specifice, ce corespund principiilor dreptului internaţional, inclusiv pentru apărarea securităţii naţionale sau vieţii private a persoanei. În acelaşi timp, exercitarea acestor drepturi nu va implica în nici un caz discriminarea bazată pe rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau pe origine socială. Exercitarea dreptului de acces la informaţie poate fi supusă doar restricţiilor reglementate prin lege organică şi care corespund necesităţilor: respectării drepturilor şi reputaţiei altei persoane; protecţiei securităţii naţionale, ordinii publice, ocrotirii sănătăţii sau protecţiei moralei societăţii. Accesul la informaţiile oficiale nu poate fi îngrădit, cu excepţia: informaţiilor atribuite la secret de stat, reglementate prin lege organică, a căror divulgare neautorizată sau pierdere poate aduce atingere intereselor şi/sau securităţii Republicii Moldova; informaţiilor confidenţiale din domeniul afacerilor, prezentate instituţiilor publice cu titlu de confidenţialitate, reglementate de legislaţia privind secretul comercial, şi care ţin de producţie, tehnologie, administrare, finanţe, de altă activitate a vieţii economice, a căror divulgare (transmitere, scurgere) poate atinge interesele întreprinzătorilor; informaţiilor cu caracter personal, a căror divulgare este considerată drept o imixtiune în viaţa privată a persoanei, protejată de legislaţia privind protecţia datelor cu caracter personal; informaţiilor ce ţin de activitatea operativă şi de urmărire penală a organelor de resort, dar numai în cazurile în care divulgarea acestor informaţii ar putea prejudicia urmărirea penală, interveni în desfăşurarea unui proces de judecată, lipsi persoana de dreptul la o judecare corectă şi imparţială a cazului său, ori ar pune în pericol viaţa sau securitatea fizică a oricărei persoane - aspecte reglementate de legislaţie; informaţiilor ce reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigaţii ştiinţifice şi tehnice

şi a căror divulgare privează autorii investigaţiilor de prioritatea de publicare sau influenţează negativ exercitarea altor drepturi protejate prin lege.

Mai sus am examinat anumite aspect ce ţin de conţinutul dreptului la libertatea de exprimare, consacrat în actele internaţionale. În cazul în care există un drept, este necesar, de asemenea, un mijloc juridic pentru protecţia acestuia. Pactul inernaţional cu privire la drepturile civile şi politice (art. 2(3)), obligă statele părţi la acest Pact să garanteze că orice persoană ale cărei drepturi sau libertăţi recunoscute în Pact au fost violate, să dispună de o cale de recurs efectivă, chiar atunci când încălcarea a fost comisă de persoane acţionând în exerciţiul funcţiunilor lor oficiale. Aceasta presupune că fiecare stat semnatar al Pactului trebuie să asigure existenţa anumitor mecanisme care să ofere cetăţenilor posibilitatea exercitării drepturilor sale, inclusiv a libertăţii de exprimare.

Sistemele de drept national diferă de la un stat la altul, din care considerente, Pactul nu specifică cum aceste mecanisme ar trebui să funcţioneze. Fiecare stat este liber, la propria discreţie, să adopte orice legi şi să înfiinţeze orice instituţii, doar ca în rezultatul acestor acţiuni, drepturile omului să fie apărate în mod corespunzător.

În conformitate cu Constituţia Republicii Moldova (art. 4), dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile omului se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Valoarea acestor prevederi constituţionale recunosc acţiunea directă a normelor de drept internaţional public, în sfera internă, în aplicarea nemijlocită a acestor reguli de către autoerităţile competente, funcţionari, organizaţii, întreprinderi, instituţii şi cetăţeni. De exemplu, Legea presei (art. 28), acordă prioritare acordurilor internaţionale la care Republica Moldova, faţă de prevederile acestei legi.[9]

Astfel, după cum arată analiza înreprinsă, normele privind dreptul la libertatea de exprimare, consacrate în legislaţia Republicii Moldova, în cea mai mare parte corespund normelor consacrate în Declaraţia universală a drepturilor omului şi a altor instrumente internaţionale. Deşi aplicarea directa a izvoarelor juridice internaţionale este consacrată în Constituţia Republicii Moldova, trebuie să remarcăm, că aplicarea directă de către instanţele judecătoreşti a dreptului internaţional, încă *nu* este o practică *larg răspândită*.

Armonizarea legislaţiei naţionale din Republica Moldova în zona de circulaţie a informaţiei în conformitate cu standardele internaţionale este una din condiţiile pentru a intra în comunitatea mondială civilizată. Cu toate acestea, acest proces se află la etapa incipientă, şi legislaţia respectivă nu este încă suficient de dezvoltată.

În aceste condiţii Parlamentul Republicii Moldova trebuie să întreprindă măsuri în scopul ajustării legislaţiei privind accesul la informaţii la standardele europene, inclusiv la Convenţia Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale. Legislatorul trebuie să ţină cont şi de faptul că în prezent libertatea de opinie şi de exprimare se confruntă cu noi provocări generate de dezvoltarea societăţii informaţionale în întreaga lume, de apariţia unor noi furnizori de servicii

de comunicare în mass-media cum ar fi portaluri de ştiri, site-uri web de agregare a conţinutului, bloguri şi reţele sociale.

Pornind de la deschiderea Republicii Moldova spre statul de drept, legislaţia naţională trebuie să asigure ca mass-media să servească promovării preferenţiale a intereselor politice, economice şi personale ale anumitor infivizi sau grupuri sociale, o astfel de ”promovare” fiind dăunătoare libertăţii mass-mediei şi democraţiei în general.

Concomitent, în scopul consolidării diversităţii mijloacelor mass-media trebuie să fie garantată transparenţa absolută atât aspectele legate de proprietate, cât şi menţinerea unui climat de concurenţă economică loială. Acestea din urmă ar trebui să includă nu numai măsuri juridice de limitare a monopolului şi a concurenţei neloiale, dar şi măsuri organizatorice orientate spre descentralizarea pieţei seviciilor informaţionale.

Pe lângă aceasta, activitatea Paralmentului în acest domeniu trebuie să fie sistematică, incluzivă, şi să includă mai multe dimensiuni, printre care: perfecţionarea legislaţiei naţionale, inclusiv a normelor care stabilesc răspunderea pentru *răspândirea* cu *bună-ştiinţă* a informaţiilor false; pentru îndemnul la *comiterea* unor fapte *ilegale*; pentru declanşarea intenţionată a unor conflicte sociale violente sau a conflictelor de manipulare; incitarea la dezordini publice din motive *motive* de ură socială, naţională, *rasială,* religioasă sau de alt gen, ţinând cont de cele mai bune practice în domeniu; utilizarea pe scară largă a controlului parlamentar a acţiunilor întreprinse de către Preşedinte, Guvern, miniştri şi alţi demnitari publici, utilizând atât informaţiile oficile cât şi cele neoficiale difuzate de mijloacele mass-media; realizarea, cu implicarea societăţii civile, a comunităţii academice şi a altor factori sociali, a unei politici active privind formarea şi promovarea unei culturi a comportamentului responsabil în spaţiul informaţional.

Asemenea abordare are o *importanţă* deosebită, tocmai fiindcă răspunde principalelor aşteptări ale societăţii, contribuind la consolidarea tuturoror sferelor vieţii social-economice şi politice.

Referinţe bibliografice:

1. Bârsan C. Convenţia europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Vol. I. ALL Beck, Bucureşti, 2005, p. 729.
2. Casado Coca contra Spaniei. 24 februarie 1994, 15450/89. [citat 23.09.2021]. Disponibil: https://jurisprudentacedo.com/Casado-Coca-contra-Spaniei-Libertatea-de-exprimare-Conditii-de-aplicare.html
3. Case of Ozgur Gundem v. Turkey. 16/03/2000. [citat 01.09.2021]. Disponibil: http://www.internationalhumanrightslexicon.org/hrdoc/docs/echrgundercase.htm
4. Constituţia Republicii Moldova. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro [citat 12.08.2021]. Disponibil:

5. Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale. În: *Tratate Internationale, n*r. 1, art. nr. 342, 30.12.1998.
6. Convenţia Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale. [citat 12.10.2021]. Disponibil: https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket
7. Declaraţia Universală a drepturilor omului. În: *Tratate internaţionale*, 1998, nr. 1 art. 12.
8. **International Mechanisms for Promoting Freedom of Expression,** [citat 12.09.2021]. Disponibil: http://www.cidh.org/Relatoria/showarticle.asp?artID=319&lID=1
9. Legea Presei, nr. 243 din 26-10-1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 2 din 12.01.1995.
10. Legea nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informaţie. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 88-90 din 28.07.2000.
11. **Pact Internaţional** nr. 1966 din 16.12.1966 cu privire la drepturile civile şi politice. În: *Tratate Internationale*, nr. 1, art nr. 31, 30.12.1998.
12. Piemont contra Franţei. Hotărâre din 27 aprilie 1995. Hotărâri ale Curţii Europene a Drepturilor Omului. Culegere selective, Volumul 2, Tipografia Centrală, Chişinău, 2006, p. 103-127;
13. Recomandarea Rec(2002)2 a Comitetului Miniştrilor către statele membre privind accesul la documentele publice. Adoptată de Comitetul Miniştrilor la 21 februarie 2002. [citat 12.09.2021]. Disponibil: https://www.standarde-justitie.ro/presasijustitia/
14. Rezoluţia 59(1) din 14 decembrie 1946 „Apel la conferinţă internaţională cu privire la libertatea la informaţie", [citat 05.09.2021]. Disponibil: http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/033/10/IMG/NR003310.pdf?OpenElement
15. Rezoluţia Parlamentului European din 3 mai 2018 referitoare la pluralismul şi libertatea mass-mediei în Uniunea Europeană (2017/2209(INI)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0204_RO.html, accesat la 07.11.2021
16. Selecţie de decizii ale Curţii Constituţionale Federale a Germaniei. Ediţia a 2-a revizuită. Editura C. H. Beck, Bucureşti, 2014, p. 217.
17. Руки прочь от свободы прессы: атаки на сми в Европе не должны стать новой нормой. Ежегодный доклад организаций-партнеров Платформы Совета Европы по содействию защите журналистики и безопасности журналистов. Типография Совета Европы, 2020, p. 5.